

NECEDÂT

sa bu takdirde böyle birinin görevlendirilmesi zaruridir.

Necde b. Âmir'in ölümünden önce Atıyye b. Esved ve taraftarları ondan ayrılarak İran'ın Kirman ve Sicistan vilâyetlerinde Ataviyye'yi teşkil etmişler, ölümünden sonra da Râşid et-Tavîl, Ebû Beyhes, Ebû Şemrâh, Necde'yi tekfir edip onun katili olan Ebû Fûdeyk'e tâbi olmuşlardır (Fûdeykiye). Yemâme'den uzaklaşıp Basra taraflarına çekilen bir cemaat de Necde'nin düşünceleri ve icraatlarında kesin bir delil olmadan hüküm verilemeyeceğini belirtmiştir. Necedât'ın tâli fırkalarının ne zamana kadar devam ettiği hususunda yeterli bilgi bulunmamaktadır (bk. ATIYYE b. ESVED).

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Ensâb* (Zekkâr), VII, 173-187; Eş'arî, *Makâlât* (Ritter), s. 86, 89-92, 101, 125, 127; Bağdâdî, *el-Farâk* (Abdülhamîd), s. 87-90; İbn Hazm, *el-Faşl* (Umeyre), V, 53; Şehristânî, *el-Milel* (Kilânî), I, 122-125; Makrîzî, *el-Hitâî*, II, 354; Ahmed Muhammed el-Havfî, *Edebü's-siyâse fi'l-'aşri'l-Ümevî*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kalem), s. 98-100; W. Montgomery Watt, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri* (trc. Ethem Ruhi Fiğlalı), Ankara 1981, s. 27-30; R. Rubinacci, "Nadjadât", *El'* (İng.), VII, 858-860.

MUSTAFA ÖZ

NECEF

(النجف)

Irak'ta Şii'ler'ce kutsal sayılan tarihî şehir.

Tarihte Girâ (Guryân), Rabve ve Vâdisse-lâm isimleriyle de bilinen şehir ilk devirlerde en-Necfû'l-eşref diye anılmış, bu adın yanı sıra Hz. Ali'nin şehâdet mahalli olması dolayısıyla Meşhed ismi de yaygınlık kazanmıştır. Necef, Kûfe'nin 10 km. batısında kuzeyden ve doğudan bugün içinde türbeler ve kabirler bulunan geniş bir düzlüğe, batıdan ve güneyden derin bir vadiye bakan yüksek bir plato üzerinde yer alır. Su kaynağı ve akarsuyu olmayan bu yüksek ve tepelik arazi Sâsânîler, Lahmîler zamanında ve Abbâsîler'in ilk döneminde bahar mevsiminde bir gezinti mahalli idi (Taberî, II, 67). Yaygın geleneğe göre Hz. Ali'nin gizlice buraya gömülmesinden dolayı ayrı bir önem kazanarak olaydan yaklaşık bir buçuk asır sonra bir yerleşim merkezine dönüşmeye başladı. Kabrin yerinin belirlenmesiyle ilgili farklı rivayetler bulunmakla birlikte ağırlıklı görüşe göre bu olay Abbâsîler'in ilk döneminde gerçekleşmiştir. Nitekim mezar üzerine Abbâsî hânedanından Dâvûd b. Ali'nin (ö. 133/750) bir sanduka koydurduğu bilinmektedir. Bu-

nunla beraber Şii'ler baştan beri Hz. Ali evlâdı ile yakın çevresinin bunu bildiğini ifade etmektedir. Nakledildiğine göre Bağdat kurulmadan önce Abbâsî Halifesi Ebû Ca'fer el-Mansûr tarafından Kûfe'ye çağrılan Ca'fer es-Sâdık kabrin bulunduğu yere gelince devesinden inmiş, gusledip elbisesini değiştirerek dedesinin şehâdet mahalli olduğunu belirttiği kabrin başında durup onu selâmlamış ve kabrin üzerine kapanarak üzüntüsünü dile getirmiştir. Yanındakilerden Safvân el-Cemmâl'in ondan izin alıp bu durumu Kûfe'de bulunan mensuplarına haber vermesiyle mezarın yeri daha geniş bir kitle tarafından öğrenilmiştir (Ebû Muhammed Hasan b. Muhammed ed-Deylemî, s. 441-442). Kabrin yerinin resmen tanınıp ilân edilmesi ve türbenin devlet eliyle tamir edilmesi Hârûnürreşid devrine (786-809) rastlamaktadır. Buna göre Necef'in bir yerleşim birimi olarak ortaya çıkışının bu tarihte gerçekleştiği söylenebilir.

Necef'in Şii öğretimi ve Şii hadislerinin yayılma merkezi kabul edilmesiyle nüfusu artmaya başladı; IV. (X.) yüzyıl başlarında burası mâmur bir şehir olma özelliği gösteriyordu. Hamdânîler'in kurucusu Abdullah b. Hamdân (ö. 317/929) Hz. Ali'nin kabri üzerine kıymetli halı ve perdelerle döşeli bir türbe inşa ettirdi. Daha sonra Büveyhî Hükümdarı Adudüdevle (978-983) kendi-

si ve oğulları için bir türbe yaptırdı; rivayete göre bu sıralarda Necef çevresi 2500 adımı bulan bir yerleşim merkeziydi. 443'te (1051) Hz. Ali'nin türbesi Bağdatlı mutaassıp Şii muhalifleri tarafından yakılmışsa da çok geçmeden onarıldı. 479 (1087) yılında bölgeye gelen Selçuklu Sultanı Melikşah ve veziri Nizâmülmülk kabri ziyaret ettiler. İlhanlılar'dan Gâzân Han ziyarete gitmemekle birlikte şehrin imarına çalıştı. Necef VII (XIII) ve VIII. (XIV.) yüzyıllarda mescidleri ve medreseleriyle Irak'ın başta gelen şehirlerinden biriydi. İbn Battûta Necef'i ziyaret ettiğini, buraya Bâbülhadrâ denilen bir kapıdan girdiğini belirtip türbeyi ve şehri tasvir eder. Şehirde dükkânlar, yemekhaneler ve fırınların yanında meyve pazarı, terziler ve attarların yer aldığı bir çarşının bulunduğunu söyler (*er-Rihle*, s. 176).

X. (XVI.) yüzyılın başlarında şehri ziyaret eden Şah İsmâil döneminde, daha önce İlhanlılar tarafından şehre Fırat'ın suyunu getirmek için kazdırılan, fakat zaman içinde kumlarla dolan kanal temizletirilerek hizmete sokuldu. Osmanlılar'ın Irak'a hâkim olmasının ardından 941 (1534-35) yılında Necef'e gelen Kanûnî Sultan Süleyman şehrin imarı için gereken emirleri verdi. Daha sonra II. Abdülhamid'in de bölgede imar faaliyetlerinde bulunduğu ve özellikle şehre su getiren iki kanal açtığı bilinmektedir. Ancak bu kanallar da kısa sürede kumla dolduğundan 1912'de şehre demir borularla su getirildi. Osmanlılar'ın son devirlerinde Bağdat vilâyetinin Kerbelâ sancağına bağlı bir kazanın merkezi olan Necef 7 Mart 1917 tarihinde İngilizler tarafından işgal edildi, 1920'de kurulan monarşi idaresiyle de Irak sınırları içine alındı.

Necef'in XIX. yüzyılın sonlarında 5000 civarında tahmin edilen nüfusu I. Dünya Savaşı yıllarında 30.000'e yükselmiş ve 2005 yılında nüfus 480.000'i bulmuştur. Günümüzde Irak'ın idarî birimlerinden Necef muhafazasının merkezi olan Necef ile yakınındaki Kûfe'nin arasında eskiden 10 km. kadar bir uzaklık bulunurken şimdi iki şehir âdeta birleşmiş durumdadır.

Atebât'ın en büyüğü olmasından dolayı Necef tarih boyunca önemli bir yerleşim merkezi olarak kabul edilmiştir. Özellikle V. (XI.) yüzyılın ortalarından itibaren başta Şeyhüttâife Ebû Ca'fer et-Tûsî olmak üzere birçok âlim çeşitli sebeplerle Bağdat'tan uzaklaşarak medreselerini Necef'te kurmuşlardır. Böylece şehir içtimâî ve ilmî mânada büyük bir gelişme kaydederek Şii

ilim merkezleri arasında üstün bir konuma gelmiştir. Burada yer alan medreselerde doktora seviyesine kadar öğrenim verilmektedir (*Mevsû'atü'n-Necefi'l-eşref*, VI, 403-412). Necef'in bir özelliği de en büyük merci-i taklîdin genellikle burada yaşamış olmasıdır.

Şii kültüründe, Hz. Ali'nin türbesinin bulunduğu mekânın kutsallığından dolayı burada kılınan namazın başka yerlere nispetle 200.000 kat daha faziletli ve bir gece kalmanın 700 yıllık ibadete denk olduğu, buraya defnedilen cenazeden kabir azabının kalkacağı ve Münker ile Nekir'in sorularından muaf tutulacağı gibi çok sayıda rivayet mevcuttur (Ca'fer Bâkir Âl-i Mahbûbe, I, 14-16). Bu tür rivayetler, Necef'in sürekli göç alan bir şehir olmasına ve burada Vâdiselâm adıyla anılan çok büyük bir kabristanın teşekkülüne yol açmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 67; ayrıca bk. İndeks; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, bk. İndeks; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), V, 213-214; İbn Battûta, *er-Rihle*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), s. 176-178; Ebû Muhammed Hasan b. Muhammed ed-Deylemî, *İrşâdü'l-kulûb*, Beyrut 1398/1978, s. 441-442; Ca'fer Bâkir Âl-i Mahbûbe, *Mâzi'n-Necef ve hâzuruhâ*, Beyrut 1406/1986, I, 14-16; ayrıca bk. tür.yer.; Ali Ahmed el-Behâdîlî, *el-Havzatü'l-ilmîyye fi'n-Necef*, Beyrut 1413/1993, tür.yer.; Fâdil Jamâlî, "The Theological Colleges of Najaf", *MW*, L/1 (1968), s. 15-22; E. Honigmann – [Besim Darkot], "Necef", *IA*, IX, 157-159; a.mlf. – [C. E. Bosworth], "al-Nadîjaf", *EP*² (İng.), VII, 859-861; Hasan el-Ermin, *Dâ'iretü'l-ma'ârifü'l-İslâmiyyeti's-Şî'iyye*, Beyrut 1401/1981, III, 413-425; Mustafa Cevâd, "en-Necef kadîmen", *Mevsû'atü'l-atebâti'l-mukaddese* (der. Ca'fer el-Halîlî), Beyrut 1407/1987, VI, 9-19; Muhammed Bahrülülüm, "ed-Dîrâse ve târihuhâ fi'n-Necef", a.e., VII, 9-110; ayrıca bk. tür.yer.; Muhammed el-Halîlî, "Medârisü'n-Necefi'l-kadîme ve'l-hâdişe", *Mevsû'atü'n-Necefi'l-eşref* (der. Ca'fer ed-Düceylî), Beyrut 1415/1995, VI, 403-412; Abdulaziz Sachedina, "Najaf", *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World* (ed. J. L. Esposito), Oxford 1995, III, 223-224.

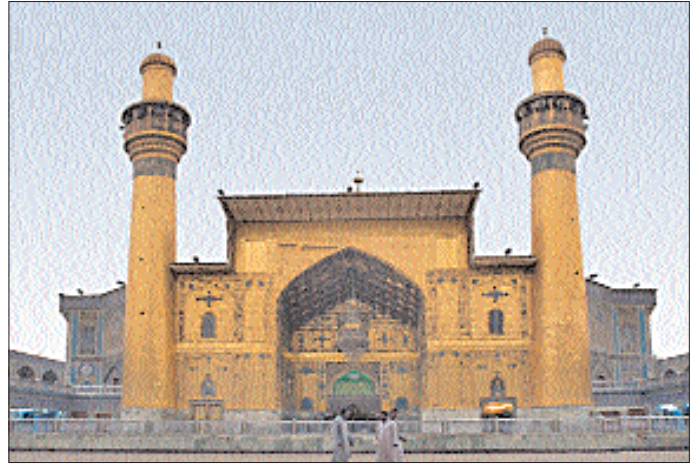
MUSTAFA ÖZ

NECEFİ (النجفی)

Ebû'l-Mecd Rızâ b. Muhammed Hüseyin b. Muhammed Bâkir b. Muhammed Takî el-İsfahânî en-Necefi (1870-1943)

İmâmîyye Şîası fakih ve ediplerinden.

20 Muharrem 1287 (22 Nisan 1870) tarihinde Necef'te doğdu. Aslen İsfahanlı olan ailesinin fertleri ilimle uğraşan kimseler olarak tanınmıştır. İlk öğrenimine Necef'te başladı; dokuz yaşında babası ile birlik-

Necef'te
Hz. Ali'nin
türbesi

te İsfahan'a gidip bir süre kaldıktan sonra tekrar Necef'e döndü. Burada başta babası olmak üzere devrin önde gelen âlimlerinden dini ilimleri tahsil etti. Bu arada Seyyid Ca'fer el-Hillî'den edebiyat, Mirza Habîbullah el-İrâkî'den matematik ve astronomi öğrendi. Muhsin el-Emîn, Necef'te ikametini esnasında tanıdığı Rızâ Necefî'nin Ca'fer el-Kerrâm ve Seyyid Ca'fer el-Hillî, Seyyid İbrâhim Tabâtabâi ve Cevâd eş-Şebîbî gibi ediplerle yakın ilişki içinde bulunduğunu belirtmektedir (*A'yânü's-Şî'a*, VII, 16). 1915 yılına kadar doğduğu şehirde kalan Necefî, I. Dünya Savaşı'nın sebep olduğu karışıklıklar yüzünden ailesiyle birlikte Necef'ten ayrılarak İsfahan'a yerleşti. Hayatının geri kalan kısmını bazı kısa seyahatler dışında burada geçirdi, öğretim ve telif çalışmalarını sürdürdü. 31 Ocak 1943 tarihinde İsfahan'da vefat etti ve Taht-ı Fulâz Mezarlığı'na defnedildi. Arapça ve Farsça şiirler yazan Necefî telif çalışmaları yanında birçok öğrenci yetiştirmiştir. Biyografik eserlerde ondan ilim öğrenen ve rivayette bulunan bazı kimselelerden söz ediliyorsa da (meselâ bk. *a.g.e.*, VII, 16) yetiştirdiği öğrenciler arasında sadece Seyyid Şehâbeddin el-Mar'âşî'nin ismi öne çıkmıştır.

Eserleri. 1. *Viķāyetü'l-ezhân ve'l-elbâb fi'uşûli's-sünne ve'l-kitâb*. Müellifin en önemli çalışmasıdır (İsfahan 1337, 1346). 2. *Tenbihâtü delilü'l-insidâd*. Metodik olarak bazı yollarla desteklenen zannın delil olabileceği konusunu ele alan bir çalışma olup *Viķāyetü'l-ezhân*'ın on ikinci bölümünün müstakil neşridir (İsfahan 1346). 3. *Zehâ'irü'l-müctehidîn fi şerhi Me'âlimü'd-dîn fi fıkhü Âl-i Yâsin*. Şemseddin Muhammed b. Şücâ el-Kattân'a ait metnin tahâret ve nikâhla ilgili iki kısmının şerhidir (Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *Tabakât*, II, 751). 4. *Risâle fi'r-red 'alâ Faş-*

li'l-kazâ' fi 'ademi hücciyeti fıkhî'r-Rızâ. Hasan es-Sadr tarafından kaleme alınan esere reddiye olarak telif edilmiştir. 5. *Risâletü'l-kible*. 6. *Naķzu felsefeti Darwin*. Darwin nazariyesinin İran'da yayılma temayülü göstermesi üzerine kaleme alınmış üç ciltlik bir kitap olup ilk iki cildi yayımlanmıştır (Bağdat 1331). 7. *el-Kavlü'l-cemil ilâ şadiķi el-Cemil*. Bir önceki eserde yer alan düşüncelere karşı çıkan Cemil Sıdkî ez-Zehâvî'ye cevap niteliğindedir (Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zer'â*, XVII, 209; XXIV, 277). 8. *Kitâb fi'r-red 'ale'l-Bahâ'iyye*. 9. *Risâle fi'l-gınâ* (son iki eser için bk. *A'yânü's-Şî'a*, VII, 16-17; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *Tabakât*, II, 752). 10. *Celiyyetü'l-hâl (Simtû'l-le'âl) fi ma'rifeti'l-vaz' ve'l-isti'mâl*. Dilde kavramların vazedilişi ve kullanılışıyla ilgili bir eserdir (Tahrân 1337; İsfahan 1346, *Viķāyetü'l-ezhân*'la birlikte). 11. *Gâliyyetü'l-ıtır fi hükmi's-şî'r* (Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zer'â*, XVI, 2). 12. *Şerhu Urcuzeti'l-'arûz ve'l-kâfiyye*. Müctehid Tebrîzî diye bilinen arkadaşı el-Hâc Mustafâ'nın yazdığı eserin şerhidir. 13. *er-Ravzû'l-erîz*. Arapça divanıdır (Necefî'nin Arapça şiir örnekleri için bk. *A'yânü's-Şî'a*, VII, 16-19). 14. *Huliyü'd-dehri'l-'âtil fi-men edrektühû mine'l-efâzil*. Necefî'nin kendi akrabalarının ve tanıdığı önemli kişilerin biyografilerini ihtiva eden neşredilmemiş bir çalışması olup Âgâ Büzürg-i Tahrânî kendisinde müellif hattı bir nüshasının bulunduğunu belirtmektedir (*ez-Zer'â*, VII, 79). 15. *Divânü's-Şeyh Muhammed Rızâ el-İsfahânî*. Vârislerinde olduğu bildirilen Farsça divanıdır (*a.g.e.*, IX, 363). Necefî ayrıca hadis ve fıkıhla ilgili bazı eserlere önemli hâşiyeler yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, IV, 163; Hân-bâbâ Müşâr, *Fihrist-i Kitâbhâ-yi Çapt-yi 'Arabî*, Tahrân 1344 hş., s. 220, 524, 539, 965, 998; *A'yânü's-Şî'a*, VII, 16-19; Âgâ Büzürg-i Tahrânî,